

آینده پژوهی کتابخانه های عمومی ایران

مجموعه مقالات نخستین همایش ملی

دبیر علمی

دکتر رحمت الله فتاحی

موسسه اسناد و کتابخانه ملی

موسسه اسناد و کتابخانه ملی

تهران، ۱۳۹۷

Fattahi, Rahmatollah (Chief Ed.)

Proceedings of the First National Conference on Futures Studies of Public Libraries in Iran. Tehran: Iran Public Libraries Foundation.

سرشناسه	: همایش ملی آینده‌پژوهی کتابخانه‌های عمومی ایران (نخستین: ۱۳۹۳: تهران)
عنوان و نام پدیدآور	: آینده‌پژوهی کتابخانه‌های عمومی: مجموعه مقالات نخستین همایش ملی / برگزارکننده: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، با همکاری سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران: دبیر علمی: رحمت‌الله فتاحی؛ ویراستار ادبی: زهرا تهوری.
مشخصات نشر	: تهران: چاپار: مؤسسه انتشارات کتاب فرهنگ، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۴۲۶ص: جدول، نمودار: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س
شابک	: ۹۸۷-۶۰۰-۲۷۶-۱۱۱-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی:
موضوع	: Proceedings of the first national conference on futures studies of public libraries in Iran Tehran, May 2014 Andisheh Cultural Center...
موضوع	: کتابخانه‌های عمومی -- ایران -- آینده‌نگری -- کنگره‌ها
شناسه افزوده	: فتاحی، رحمت‌الله، ۱۳۳۰ -
شناسه افزوده	: تهوری، زهرا، ۱۳۵۲ -، ویراستار
شناسه افزوده	: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
شناسه افزوده	: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران
شناسه افزوده	: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، مؤسسه انتشارات کتاب نشر
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ۹۸۲/الف ۲۸۴۵/۷
رده‌بندی دیویی	: ۳۷/۴۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۹۰۸۱۵

تهران: ۸۸۰۹۶۸۰ - ۰۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴

تهران - خیابان ولی عصر (عج) - بالاتر از زرتشت
کوچه نوربخش - پلاک ۱۰ - نشر چایا

آینده پژوهی کتابخانه‌های عمومی ایران، مجموعه مقالات اولین همایش ملی

تهران، ۵ خرداد ۱۳۹۳، فرهنگسرای اناستاس

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، سازمان فرهنگی-هنری شهرداری تهران، خرداد ۱۳۹۳

دبیر علمی: دکتر رحمت‌الله فتاحی

ویراستار ادبی: زهرا تهوری

طراح جلد و صفحه‌آرا: رحیم کبیر صابر

چاپ اول پاییز ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ISBN: 978-600-276-111-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۶-۱۱۱-۸

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۴۵۰,۰۰۰ ریال

پیشگفتار

چرا همایش آینده پژوهی؟

رحمت الله فتاحی

معلم سبب اطلاعات و دانش دانشکاه فردوسی مشهد و دبیر علمی همایش

ایمیل: fattahirahmat@gmail.com

وبسایت: www.um.ac.ir/~fattahi

همه ما شاهد تحولات شگرفی بوده و هستیم به آن از آن یعنی در دو سه دهه قبل سابقه نداشت. هر یک از ما در زندگی حرفه‌ای و اجتماعی خود یک روند تقریباً آرام و با ثبات عجب بودیم و به طور جدی نیازی به اندیشیدن در بار آینده احساس نمی‌کردیم.

اکنون شرایط دگرگون شده و همگان بر این باوریم که این دگرگونی با گستردگی و سرعت بیشتر ادامه خواهد یافت. برخی توانستیم شرایط جدید را درک کنیم و خود را برای آینده آماده سازیم اما شاید بخش عمده‌ای از جامعه و از جمله حرفه‌های مختلف هنوز در درک تحولات آتی و سناریوهایی که احتمالاً وقوع آنها می‌رود ناتوان باشند. این امر به‌ویژه از آن رو اهمیت دارد که با مسائلی چون توسعه و نفوذ فناوری اطلاعات در همه ابعاد زندگی و نیز با چالش بزرگی مانند جهانی شدن همراه هستیم. رقابت‌های اقتصادی و صنعتی میان کشورهای جهان آنها را بر آن داشته تا با نگاه به آینده، دست به برنامه‌ریزی برای توسعه و رفاه جوامع خود زنند. اکنون، موضوع آینده پژوهی به یک رویکرد راهبردی تبدیل شده و مورد

توجه دولت‌ها و نهادها قرار گرفته است. خوشبختانه، در ایران و در چند سال اخیر، موضوع آینده‌پژوهی چه در نظر و چه در عمل مورد توجه جامعه ما نیز قرار گرفته است. برخی دانشگاه‌ها اقدام به راه‌اندازی رشته آینده‌پژوهی نموده، مؤسسات و یا پژوهشکده‌هایی را در این زمینه تأسیس کرده‌اند و یا به برگزاری همایش‌های تخصصی اهتمام ورزیده‌اند.

بر راستای آماده ساختن جامعه برای مدیریت بهتر خود در آینده، دسترسی به اطلاعات و دانش و توانمندسازی افراد در این راه نقش بنیادی دارد. از همه مهم‌تر، تلاش برنامه‌ریزان برای کاهش فاصله اطلاعاتی (شکاف دیجیتالی) میان کشورهای مختلف باید از دست نرود و نیز میان کشورهای بلوک جنوب و بلوک شمال، ما را بر آن می‌دارد که توجه جدی به نهادهای اجتماعی تاثیرگذار بر توانمندسازی جامعه و آماده کردن افراد برای مدیریت آینده از جمله توسعه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بنمائیم. در این زمینه کتابخانه‌های عمومی باید از جایگاهی پیشاهنگ و متعالی برخوردار باشند زیرا با همه طبقات اجتماعی سروکار دارند و می‌توانند نقش مؤثری در زندگی فردی و اجتماعی افراد در جهت ایجاد توانمندی‌های دانشی برای زندگی در قرن بیست و یکم داشته باشند.

آشکار است که کتابخانه‌های عمومی زمانی می‌توانند نقش بنیادین خود را ایفا کنند که نه تنها خود را با تغییر و تحولات فزاینده سازگار کنند بلکه بتوانند شرایط و خدمات بایسته‌ای را برای افراد جامعه در سازگاری آنها با تحولات فراهم و قابل دسترس نمایند. به همین دلیل است که کتابخانه‌های عمومی دانشگاه مردم خوانده‌اند. کتابخانه‌ها همچون دانشگاه‌ها باید با پیش‌بینی روندهای آینده، قادر باشند مسائل و چالش‌های کنونی و آتی را مورد بررسی و واکاوی قرار دهند تا کارکردهای خود (از جمله نیازشناسی، مجموعه‌سازی، فراهم آوری منابع، سازماندهی و اشاعه خدمات) را با روندهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فناوری و ... در جهت توانمندسازی افراد سازگار نمایند.

همایش آینده‌پژوهی کتابخانه‌های عمومی ایران با هدف تبادل اندیشه در زمینه مسائل و چالش‌هایی که این نهاد اجتماعی در آینده با آنها روبرو خواهد شد برگزار شد. همایش تلاش کرد بستر مناسبی برای آینده‌نگری و واکاوی پیامدهای گوناگون و در عین حال پیدا و ناپیدای روندهای گفته شده را که می‌تواند حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران را تحت تأثیر قرار دهد فراهم نماید. با توجه به آنکه این همایش نخستین زمان داد از نوع خود در حرفه کتابداری در ایران بود، تلاش کرد به شکلی واقع‌بینانه به طرح مسائل و چالش‌ها بپردازد تا کتابداران، اعضای هیئت علمی و دانشجویان بتوانند در سبباً درستی از تحولات و تغییرات کنونی و آتی در حرفه و رویکردهای علمی و حرفه‌ای مناسب برای مدیریت آنها در آینده کسب کنند. محورهای موضوعی و برخی موضوعات پژوهشی پیشنهادی همایش توانست ایده لازم برای علاقه‌مندان به تهیه مقاله‌ها را تسهیل نماید و نیز علاقه‌مندان به شرکت در این رخداد را به آنها پیشنهاد دهد.

آنچه در دسترس دارید، مجموعه مقالاتی است که به صورت شفاهی و یا پوستر در همایش ارائه شد و در اختیار جامعه مخاطب قرار گرفت. امید است این مجموعه دانشی بتواند انگیزه‌های بیشتری برای علاقه‌مندان و پژوهشگران قلمرو آینده‌پژوهی ایجاد کند. بدون تردید، این قلمرو نیازمند دانش‌های فکری و انجام پژوهش‌های نظری و کاربردی است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار: چرا همایش آینده‌پژوهی؟	۷
رحمت‌الله فتاحی	
بخش ۱. مقالات: شفاف	۱۳
۱. تبدیل کتابخانه‌های عمومی به مراکز ارتقای دانش و مهارت‌های مرتبط با شاخص‌های توسعه پایدار؛ راهی برای ماندگاری.....	۱۵
محمدحسین دبی	
۲. مبانی معرفتی آینده‌پژوهی در کتابخانه‌های عمومی	۲۵
غلامرضا فدایی	
۳. دورنمایی از کتابخانه‌های عمومی فردا در این سیات داستانی معاصر.....	۴۱
یزدان منصوبان	
۴. کتابخانه تاب‌آور و مقاوم: بازتعریف مفهوم کتابخانه‌ها، آینه بررسی از منظر روایت‌پردازی و چشم‌اندازنگاری.....	۵۳
علی ذاکری، غلامرضا گودرزی	
۵. جستارهایی نظری و آینده‌نگرانه درباره شخصی‌سازی خدمات اطلاع‌رسان در کتابخانه‌ها.....	۷۵
امیر ربسم‌تبیاف	
۶. آینده‌نگاری فناوری اطلاعات در کتابخانه‌های عمومی ایران: رویکرد آینده‌پژوهی.....	۱۰۱
عبدالحسین یختیاری، ایرج مرادی، زهره میرحسینی	
۷. آینده‌پژوهی: روشی برای پژوهش یا علمی برای پژوهش.....	۱۳۱
غلامرضا فدایی، محمدحسین عظیمی	
۸. تحلیل چشم‌اندازهای چهار کتابخانه عمومی مشهور در غرب.....	۱۵۹
بریناز بابایی، ابراهیم افشار	

۹. نظرسنجی درباره کتابخانه‌های عمومی آینده از بُعد فضا، منابع، هدف، کارکرد، فناوری و مهارت‌های کتابداران ۱۷۹
علیرضا اسفندیاری مقدم، نینا اکبری بابل
۱۰. روش‌های مناسب آینده‌نگاری کتابخانه‌های عمومی: مروری بر منابع و روش‌ها ۲۰۷
نسترن پورصالحی، روح‌الله نقدی پوربیرگانی، سمیه جعفری
۱۱. تحلیل محتوای فراخوان همایش‌های مربوط به کتابخانه‌های عمومی در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۴: چشم‌انداز جامعه حرفه‌ای و پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی نسبت به آینده خدمات کتابخانه‌ها ۲۴۱
سیدمهدی حسینی، ماجد هاشمی
- بخش ۲: مقالات پوستر ۲۸۱
۱۲. چشم‌انداز آینده رهبری معنوی در کتابخانه‌های عمومی ۲۸۳
احمد نعمانی، اکبری
۱۳. آینده‌پژوهی علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران ۳۰۱
شهلا بابایی، نغمه ناصحی
۱۴. آینده کتابخانه‌های عمومی در استان طبرستان: مطالعه موردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خراسان رضوی ۳۲۳
علی حسین فاسمی، شهلا دلبری، فریا موری
۱۵. فناوری‌های معنایی- اجتماعی: دورنمایی از آینده کتابخانه‌های عمومی در ایران ۳۴۷
یعقوب نوروزی، سمانه خویدکی
۱۶. پیشنهاد روش‌شناسی تفصیلی برای «برنامه‌ریزی فرهنگی برای کتابخانه‌های عمومی کشور»: گامی به سوی تحقق بخشی اهداف سند چشم‌انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی در افق ایران ۳۶۵
حیدر مختاری، نوروز شفیع‌نار سماکوش
۱۷. آینده کتابخانه‌های عمومی ایران با توجه به روندهای اجتماعی- فرهنگی با استفاده از روش‌های آینده‌پژوهی دیده‌بانی و تحلیل روند (با تأکید بر اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴) ۳۷۹
سیداحسان حیدری، مریم هاشمی
۱۸. جایگاه آینده‌پژوهی کتابخانه‌های عمومی در پیوند بین نسل‌ها و افزایش تعاملات اجتماعی ۳۹۷
رضا ناچ‌آبادی، یکسا فاسمی